

Ervaringen met gekleurde Klapeksters op de Meinweg

E. van Asseldonk & W. Beeren

2021-2022

Jaarlijks overwinteren er Klapeksters op de Meinweg. Sinds 2019 zijn er drie Klapeksters op de Meinweg van kleurringen voorzien, zodat ze individueel herkenbaar zijn. Dit verslag geeft de resultaten en ervaringen weer van het ringen en volgen van de gekleurde Klapeksters tot en met de winter van 2021/22. Op basis van deze ervaringen worden adviezen en nieuwe onderzoeksdoelen vastgesteld.

Ervaringen met gekleurde Klapeksters op de Meinweg

**E. van Asseldonk – Stichting Koekeloere
W. Beeren – Vogeltrekstation**

Foto's omslag en voorblad: Klapekster geel/rood op 3 en 7 maart 2022, omgeving Rolvennen NP de Meinweg
(Foto's: A. van Halbeek).

Inhoud

Inleiding.....	3
Doel van het kleurringproject.....	3
Klapeksters op de Meinweg	3
Vangmethode	6
Klapeksters op de voet volgen.....	8
Klapekster 1: Re-Blauw / Li 2x Groen (22 nov. 2019).....	10
Klapekster 2: Re- Geel/blauw (7 dec. 2021).....	12
Klapekster 3: Re Geel/rood (28-01-2022)	14
Discussie	17
Plannen/ideeën voor de komende seizoenen.....	19
Dankwoord	20
Literatuur	20

Inleiding

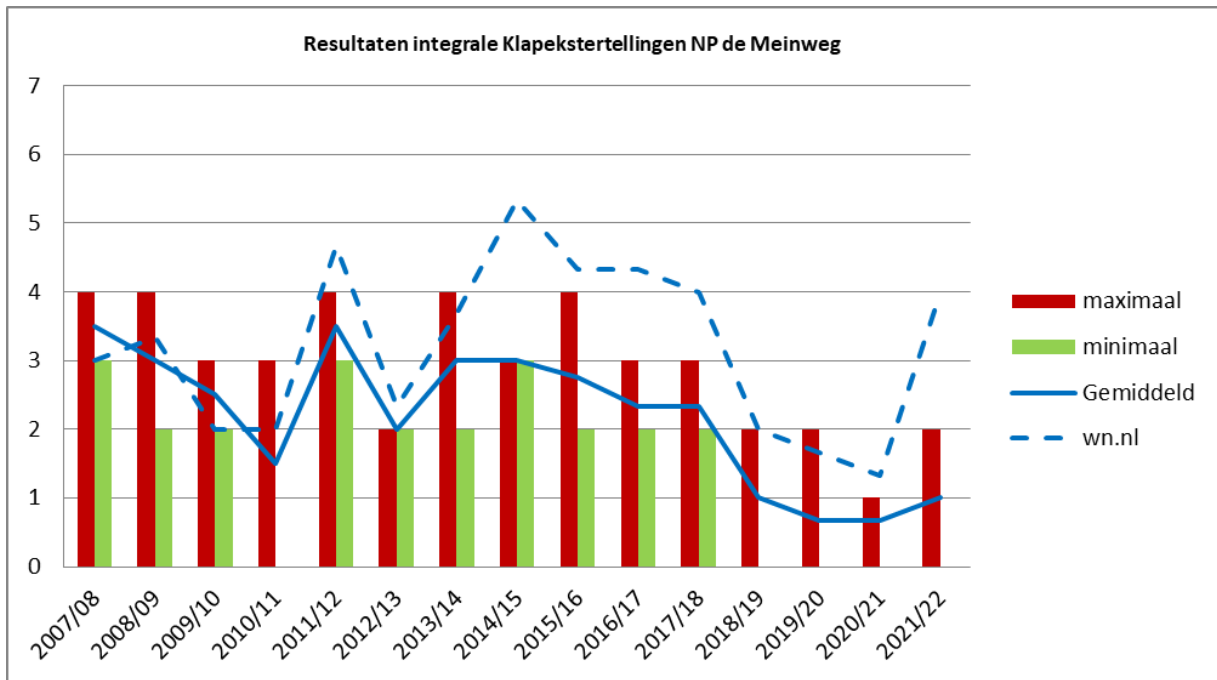
Sinds 2007 wordt gedurende het winterseizoen de aanwezigheid van de Klapekster op de Meinweg gevolgd. Enerzijds door twee of drie integrale tellingen in de periode december-februari, anderzijds door frequente bezoeken aan het gebied door waarnemers van Stichting Koekeloere. Individueel zijn Klapeksters niet van elkaar te onderscheiden. In de winter van 2017/18 is getracht om op basis van fotomateriaal soorten individueel te herkennen. Dit bleek lastiger dan gedacht en niet volledig betrouwbaar. Om deze reden hebben we via de tweede auteur contact gezocht met Vogeltrekstation Nederland, met de vraag of het mogelijk is een ontheffing te verkrijgen voor het kleurringen van de Klapeksters op de Meinweg. Het Vogeltrekstation en Staatsbosbeheer (SBB), als terreinbeherende instantie, hebben toestemming gegeven een kleurringproject op de Meinweg te starten. In de winter van 2019/20 is de eerste Klapekster van kleurringen voorzien, gevolgd door twee vogels in 2021/22. Dit verslag geeft de resultaten en ervaringen weer van het ringen en volgen van de gekleurde Klapeksters tot en met de winter van 2021/22. Op basis van deze ervaringen worden adviezen en nieuwe onderzoeksdoelen vastgesteld.

Doel van het kleurringproject

Door de overwinterende Klapeksters, bij voorkeur zo vroeg mogelijk in het winterseizoen, van kleurringen te voorzien, kan gedetailleerd informatie verzameld worden over terreingebruik en winterlocaties van de individuele herkenbare Klapeksters. Het geeft een beter inzicht in aantallen overwinterende exemplaren, verblijfsduur, het winterhabitat en de grootte van het winterterritorium. Naast lokale informatie kunnen de geringde exemplaren ook gedurende de trekperiode van en naar de broedgebieden worden opgemerkt. Hiermee hopen we inzicht te krijgen in trekverloop en broedgebieden van de op de Meinweg overwinterende vogels. Voor het project is een projectgroep samengesteld die assisteert tijdens vangsessies, reeds geringde of nog ongeringde exemplaren actief volgt en lokaliseert en beeldmateriaal verzamelt. De projectgroep bestaat uit A. van Halbeek, P. Heuts, M. Poeth, F. Engelen en beide auteurs.

Klapeksters op de Meinweg

Jaarlijks overwinteren er een of meerdere Klapekster in of rond Nationaal Park de Meinweg. Op basis van jaarlijkse integrale tellingen weten we dat de aantallen per maand en jaar variëren van 1- 4 exemplaren [Figuur 1]. Analyseren we de waarnemingen op basis van de losse waarnemingen op waarneming.nl dan zouden de aantallen kunnen variëren van 1-6 exemplaren. Deze publicatie laat zien dat het uitwerken van losse waarnemingen niet helemaal betrouwbaar is. Vanaf de winter 2011/12 neemt het aantal overwinterende exemplaren steeds verder af, met een dieptepunt in de winter van 2020/21. Of de heidebrand, die in april 2020 een groot deel van de heide ten noorden van de verharde Meinweg in de as heeft gelegd, hier mede debet aan is, is niet met zekerheid te zeggen. De dan nog kale en zwartgeblakerde heideterreinen zijn niet geschikt als overwinteringsgebied voor de Klapekster. Voedsel, bijvoorbeeld in de vorm van mestkevers, is nauwelijks aanwezig. Eén winter na de brand (winter 2021/22) is de vegetatie in de vorm van Pijpenstrootje en Schapenzuring als eerste bodembedekkers weer aanwezig, ook is er sprake van heideherstel door jonge kiemplanten. De Klapekster wordt weer in de verbrande terreindelen waargenomen. Buiten de verbrande heideterreinen zijn er nog zes deelgebieden aanwezig waar regelmatig Klapeksters overwinteren [Figuur 2]. Deze deelgebieden worden de laatste jaren steeds minder door Klapeksters bezocht. Hierover later meer.

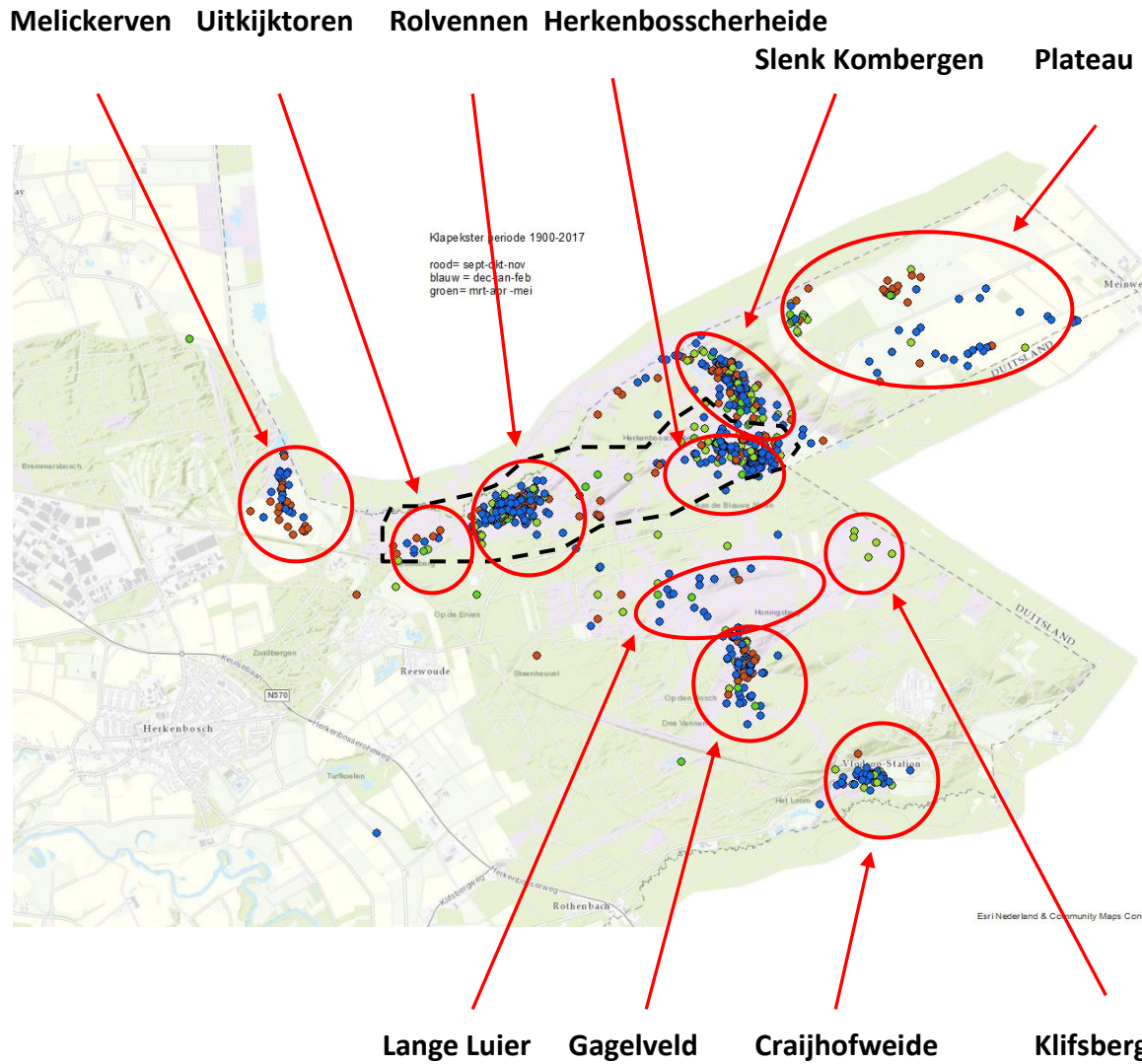

Figuur 1 Aantalsverloop van de Klapekster op de Meinweg op basis van twee of drie integrale tellingen in de periode december-februari.

In figuur 1 wordt het aantalsverloop van de Klapekster op de Meinweg weergegeven vanaf de winter 2007/08. Aangegeven is het maximum aantal (rood) en het minimum aantal (geen kleur of groen) per winterseizoen. De doorgetrokken trendlijn geeft het gemiddelde weer over de twee of drie integrale tellingen per jaar. De onderbroken trendlijn geeft het gemiddelde weer van de aantallen uit de waarnemingen op waarneming.nl. Hierbij is geanalyseerd op gebiedsdelen, waarbij tien gebieden als kerngebieden zijn aangemerkt, zie figuur 3. De waarnemingen van de kerngebieden uitkijktoren-Rolvennen [Figuur 2] / Herkenbosscherheide-Slenk-Elfenmeer / Gagelveld-Lange Luier of Gagelveld-Craijhof zijn als één gebied aangemerkt indien er geen uitsluitende waarnemingen van Klapeksters voorhanden zijn. Het aan de Meinweg grenzende Duitse Lüsekamp-Boschbeekdal is niet in telling opgenomen. Ook hier worden in de winterperiode Klapeksters waargenomen (Bron Observation.org).

Figuur 2: Zicht op de Rolvennen NP de Meinweg, een van de kerngebieden voor de Klapekster op de Meinweg. Foto E. van Asseldonk (2018)

Figuur 3: Tien veel voorkomende locaties op de Meinweg waar Klapekster zijn waargenomen in de periode tot 2017 en daarna. Het gebied binnen de zwarte stippellijn betreft in april 2020 verbrande heideterreinen.

Vangmethode

Voor het vangen van de Klapeksters zijn meerdere systemen beschikbaar. Twee typen worden het meest gebruikt, de klapkooi en de klepval. Deuzeman e.a. (2015) hebben in de heidegebieden op de Veluwe, de Engbertsdijksvenen en op de Sallandse Heuvelrug vrijwel alle Klapeksters gevangen met klapkooien (50×50×75 cm), waarin een levende muis als lokaas was opgesloten. Op basis van ervaringen van Stef Waasdorp, een ervaren (Klapekster)ringer, is op de Meinweg gekozen voor de klepval [Figuur 4]. In de klepval dient een (tamme) levende bruine of grijze muis als lokaas. De muis zit beschermd in een kooitje, waardoor deze nooit echt ten prooi valt aan de Klapekster. De muizen kunnen het gehele winterseizoen als lokaas worden ingezet. Het mechanisme om de klepval in werking te zetten, bevindt zich ter hoogte van het kooitje met de muis. De klepval wordt in het foerageergebied geplaatst op het moment dat er daadwerkelijk een Klapekster in het terrein aanwezig is. De val wordt bij voorkeur geplaatst nabij of onder een vaste hoge uitkijkpost van de Klapekster, waarna minimaal één waarnemer de val continue bewaakt. De uitkijkposten zijn vooraf door leden van de projectgroep in kaart gebracht om verstoring tijdens een vangsessie tot een minimum te beperken. De ervaring op dit moment is dat de Klapekster of snel (binnen 30-60 minuten) wordt gevangen of helemaal niet. Om onrust in het veld te beperken is per locatie maximaal ongeveer één uur gevangen.

Metingen

Eenmaal in de hand zijn, na het aanbrengen van de ringen, achtereenvolgens gewicht, lengte van de vleugel en vetgehalte vastgesteld. Het vetgehalte wordt vastgesteld aan de hand van het vet op de keel, borstbeen en buik. Het vetgehalte wordt uitgedrukt in een cijfer van 0-5, naar Busse, 1974. Een vetgehalte van 0: In het vorkbeen is (onderin) de luchtzak zichtbaar. Een vetgehalte van 5: In het vorkbeen vormt het vet een bolrond kussen, de buik is geheel bedekt met (bol staand) vet. De vetgraad bij trekvogels is doorgaans 0-2, zelden hoger.

Figuur 4: De klepvangkooi in actie. Inzet een van de bruine tamme muizen en het kooitje waar de muis in verblijft tijdens een vangsessie.

Belangstelling op de Meinweg

Vangsessies op de Meinweg blijven doorgaans niet onopgemerkt. Wandelaars en fietsers die interesse tonen in de activiteiten worden uitgebreid te woord gestaan. Hierbij wordt niet alleen de vogel, maar ook het doel van het onderzoek uitgebreid toegelicht [Figuur 5 & 6].

Figuur 5 & 6; Belangstellenden worden bijgepraat tijdens het (kleur)ringen van de Klapeksters, nadat de vogel geringd is en benodigde gegevens zijn verzameld. De Klapekster lijkt opvallend rustig, maar kan met de scherpe snavel makkelijk de hand van de ringer verwonden (Foto P. Heuts & A. van Halbeek).

Klapeksters op de voet volgen...

Geringde Klapeksters op de Meinweg

Voor zover bekend is de eerste (normaal) geringde Klapekster gemeld op 26 maart 2016 in de Craijhofweide bij Vlodrop Station door de eerste auteur. Het betrof een vogel met een aluminium ring aan de rechter poot [Figuur 7]. Op dezelfde locatie werd op 27 februari 2017 een eveneens aan de rechterpoot geringde vogel aangetroffen door de auteur. Het vermoeden bestaat dat het om dezelfde vogel gaat, maar dat is nooit met vangst bevestigd. Deuzeman e.a. (2015) geven aan dat de door hun geringde Klapeksters in vervolgjaren nooit ver van ringlocaties worden opgemerkt en dus erg plaatstrouw zijn. De waarneming van een links, met een aluminium ring, geringde vogel bij het Elfenmeer op 21 december 2021 door A. van Halbeek betreft waarschijnlijk de Klapekster die op 7 december 2020 door de tweede auteur is gekleurringd nabij de Rolvennen. Doorgaans worden de aluminiumringen aan de rechter poot aangebracht. De tweede auteur bevestigt de aluminium ringen standaard aan de linker poot en is als zodanig te herkennen. Het aflezen of zelfs signaleren van een aluminiumring is vaak lastig omdat ze klein zijn. Bovendien zijn de poten van een rustende Klapekster niet altijd zichtbaar. Bij gekleurringde exemplaren vallen de ringen beter op, maar ook hier geldt dat het bij een rustende, opvallend, in een top zittende Klapekster niet altijd mogelijk is de poten te zien.

Figuur 7: Klapekster 26 mrt 2016 Craijhofweide Vlodrop-Station. De aluminiumring aan de rechterpoot werd pas ontdekt na het bestuderen van de foto's (Foto's E. van Asseldonk).

Gekleuringde Klapeksters op de Meinweg

In de periode november 2019 tot maart 2022 zijn er op de Meinweg drie Klapeksters gevangen en van kleurringen voorzien. Alle drie de gevallen worden hierna uitgebreid besproken. Tabel 1 toont een overzicht van de drie Klapeksters die sinds 2019 op de Meinweg van kleurringen zijn voorzien. Het betrof in alle gevallen eerstejaars vogels.

Bij de herkenning van eerstejaars vogels worden de volgende handkenmerken gehanteerd (Deuzeman z.j.):

- Slijtage aan de tertials;
- "buff" (niet scherp, dof gekleurd) randje aan het uitende van de grote dekveren;
- Achterrand secundairies is niet scherp begrensd en niet wit;
- Lichtbruine grondkleur van de arm- en handpennen;
- Eerstejaars vogels hebben vrijwel altijd een mate van bandering op de borst.

Er zit overlap in de kenmerken tussen de eerstejaars- en oudere vogels en is afhankelijk van de tijd van het jaar vanwege rui gedurende de winter.

Nr	Datum	Geslacht	Leeftijd	VI-lengte	Gewicht	Vet	Kleurcombi
1	22-11-2019	Onbep.	1 ^e jaars	volgt	volgt	volgt	Re-Blauw / Li 2x Groen
2	07-12-2021	Onbep.	1 ^e jaars	114	62.2	0	Re- Geel/blauw
3	28-01-2022	Onbep.	1 ^e jaars	117	59.0	1	Re – Geel/rood

Tabel 1: Overzicht van leeftijd van de biometrische gegevens die verzameld zijn aan de drie op de Meinweg gevangen Klapeksters.

Figuur 8: De eerste gekleuringde Klapekster wordt uitgebreid gefotografeerd (Foto E. van Asseldonk)

Klapekster 1: Re-Blauw / Li 2x Groen (22 nov. 2019)

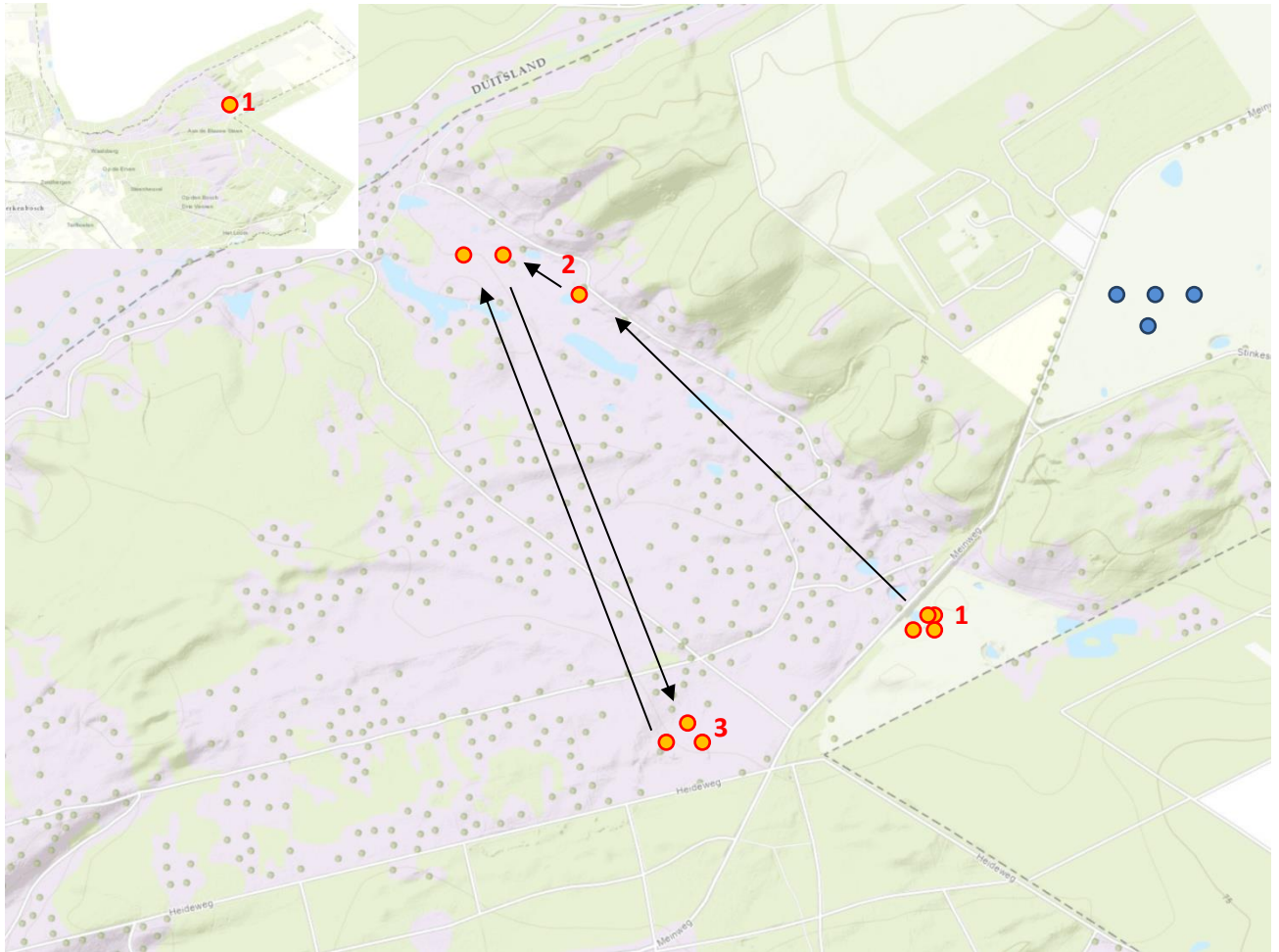
Figuur 8 en 9 laten detailopnames zien van de eerste gekleurringde Klapekster op de Meinweg. In tabel 2 en figuur 10 worden de terugmeldingen van de eerste gekleurringde Klapekster weergegeven.

Figuur 9: Foto Klapekster met prooi A. van Halbeek / overige E. van Asseldonk

Datum	Gebied	Coördinaten	Waarnemer
22-11-2019	Meinweg-Slenk-Plateau-Herkenbosch	GPS 51.175, 6.1416	S. Waasdorp / ringer
26-11-2019	Meinweg-Slenk-Plateau-Herkenbosch	GPS 51.176, 6.142	A. van Halbeek
26-11-2019	Meinweg-Slenk-Plateau-Herkenbosch	GPS 51.176, 6.142	P. Heuts
29-11-2019	Meinweg-Slenk-Plateau-Herkenbosch	GPS 51.175, 6.142	J. Wolters
10-12-2019	Meinweg-Elfenmeer-Herkenbosch	GPS 51.181, 6.132	A. van Halbeek
13-12-2019	Meinweg-Elfenmeer-Herkenbosch	GPS 51.181, 6.131	A. van Halbeek
21-12-2019	Meinweg-Herkenbosscher heide	GPS 51.173, 6.135	E. van Asseldonk
24-12-2019	Meinweg-Herkenbosscher heide	GPS 51.174, 6.135	J. Wolters
25-12-2019	Meinweg-Herkenbosscher heide	GPS 51.174, 6.135	A. van Halbeek
26-12-2019	Meinweg-Elfenmeer-Herkenbosch	GPS 51.181, 6.129	A. van Halbeek

Tabel 2: Terugmeldingen van Klapekster 1, Re-Blauw / Li 2x Groen

Figuur 10: Grafisch overzicht van locaties en verplaatsingen binnen het terrein van Klapekster nr 1.

Klapekster 1 is geringd even ten noordoosten van de parkeerplaats bij het Elfenmeer (1), nabij de Knoflookpaddenpoel [Figuur 10]. Na een week op de ringlocatie te zijn waargenomen is de Klapekster richting de Slenk/Kombergen vertrokken (2). Het aantal waarnemingen is hier echter beperkt. In een maand tijd is de vogel hier slechts tweemaal aangetroffen ondanks frequente bezoeken. Eind december is de soort enkele dagen aanwezig op de Herkenbosscherheide (3). De soort is voor het laatst waargenomen in de Slenk ter hoogte van het Elfenmeer op 26 december 2019. Vervolgwaarnemingen of terugmeldingen van de vogel in andere gebieden zijn niet beschikbaar. De zwarte pijlen geven de interactie weer tussen de verschillende locaties. De vogel is na het verlaten van de ringplek hier niet meer aangetroffen. Opvallend is het beperkt aantal terugmeldingen in een gebied dat veel wordt gecontroleerd/bezocht. Het presentiepercentage ontbreekt vanwege het niet registreren van nulwaarnemingen in deze winter.

De blauwe stippen ten noordoosten van deze plek geven enkele locaties weer van een ongeringde Klapekster die in dezelfde periode in het gebied aanwezig was. Poging deze vogel te vangen hebben niets opgeleverd. Er zijn geen waarnemingen van de gekleurde vogel op het Wolfsplateau. Het is wel direct het eerste succes geweest van het project. Het vermoeden bestond dat dit om hetzelfde exemplaar ging. Daags na de ringsessie kon al worden bevestigd dat de vogel van het Wolfsplateau een twee individu betrof.

Klapekster nr. 1 houdt zich op in voor de Meinweg typische Klapeksterlocaties. De vogel is geringd op een extensief, door Konikpaarden begraasd grasland met opgaande elementen van Vuilboom, Brem en Berk. De Slenk-Kombergen betreft deels natte terreindelen die zijn uitgerasterd en dus niet worden begraasd. Het terrein wordt gedomineerd door Gagel, Berk en Wilg. Verspreid staat Eik en Grove den. De aangrenzende droge heideterreinen tegen de Kombergen worden gedomineerd door Struikheide en Pijpenstrootje. Opgaande element zijn hier Eik, Berk en Grove Den. In de struiklaag staat ook Brem. Het gedeelte wordt niet begraasd. De omgeving Herkenbosscherheide bestaat uit open droge heideterreinen worden gekenmerkt door verspreid staande Berken, Eiken, Grove dennen en Vuilbomen. De kruid-struiklaag bestaat uit Struikheide met Pijpenstro en Brem. Het gebied wordt extensief begraasd door Galloway runderen. Het laatste terrein is na de brand van april 2020 volledig in de as gelegd. Heideherstel is gaande, ondersteund door een gescheperde kudde.

Klapekster 2: Re- Geel/blauw (7 dec. 2021)

Figuur 11 laadt detailopnames zien van de tweede op de Meinweg gekleurringde Klapekster. In tabel 3 en figuur 12 worden de terugmeldingen van de tweede gekleurringde Klapekster weergegeven.

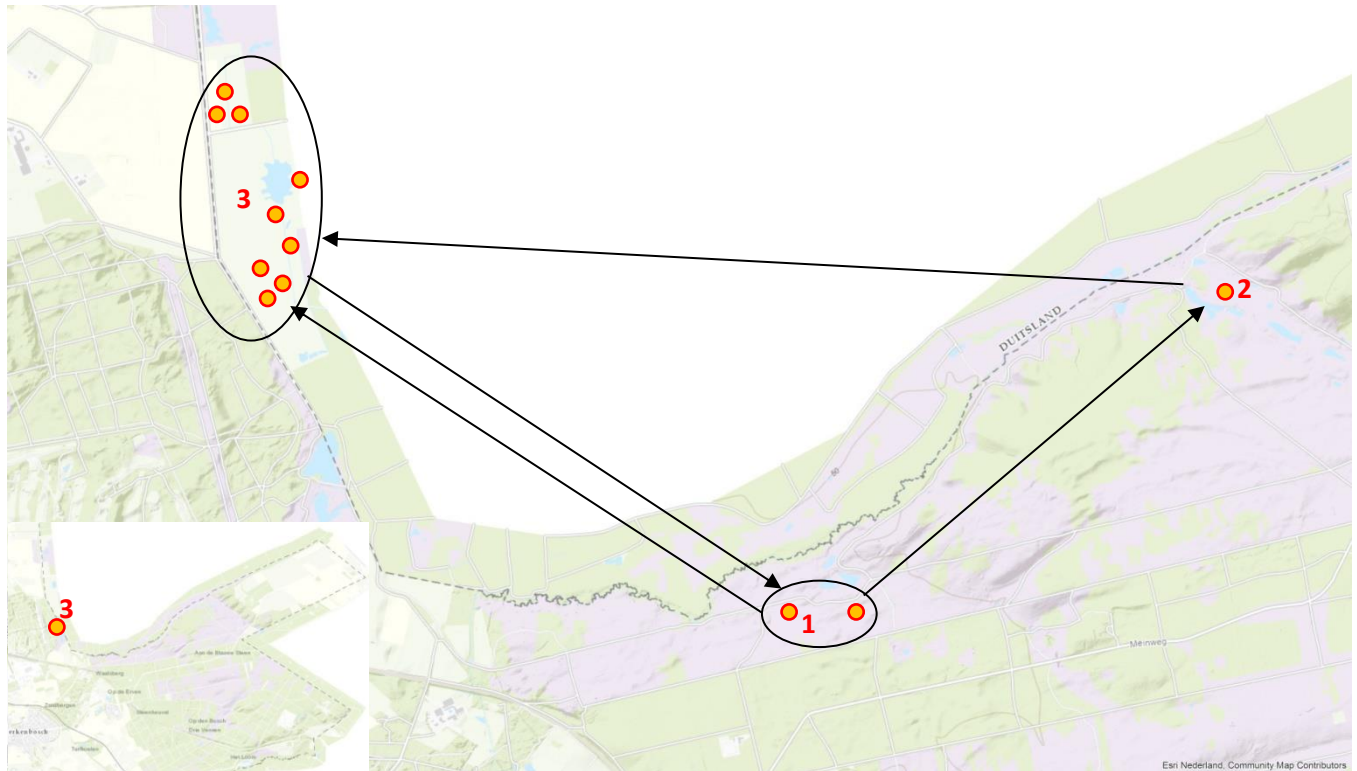

Figuur 11: Detailopnames van de tweede gekleurringde Klapekster op de Meinweg Foto's: E. van Asseldonk

Datum	Gebied	Coördinaten	Waarnemer
07-12-2021	Rolvennen-Meinweg-Herkenbosch	GPS 51.1709, 6.10458	Wil Beeren/ ringer
21-12-2021*	Elfenmeer- Herkenbosch	----	A. van Halbeek
30-12-2021	NSG Lüsekamp-BRD-Niederkrüchten	GPS 51.1864, 6.0782	S. Van Dijck
01-01-2022	Rolvennen-Meinweg- Herkenbosch	GPS 51.1700, 6.1070	E. Bakermans
28-01-2022	NSG Lüsekamp-BRD-Niederkrüchten	GPS 51.1826, 6.0758	N. Loomans
11-02-2022	NSG Lüsekamp-BRD-Niederkrüchten	GPS 51.1891, 6.0737	N. Loomans
12-02-2022	NSG Lüsekamp-BRD-Niederkrüchten	GPS 51.1812, 6.0759	E. van Asseldonk
23-02-2022	NSG Lüsekamp-BRD-Niederkrüchten	GPS 51.1822, 6.0759	N. Loomans
09-03-2022	NSG Lüsekamp-BRD-Niederkrüchten	GPS 51.1889, 6.0737	N. Loomans
13-03-2022	NSG Lüsekamp-BRD-Niederkrüchten	GPS 51.1879, 6.0738	N. Loomans
18-03-2022	NSG Lüsekamp-BRD-Niederkrüchten	GPS 51.1833, 6.0757	N. Loomans

*bevestigd op basis van aluminium ring linker poot. Kleurringen niet bevestigd (zie toelichting tekst)

Tabel 3: Terugmeldingen van Klapekster 2, Re-geel/blauw

Figuur 12: Grafisch overzicht van locaties en verplaatsingen binnen het terrein van Klapekster nr 2.

Klapekster 2 is even ten westen van de Rolvennen (1) gekleurnd op 07-12-2021 [Figuur 12] en is daarna geruime tijd van de radar verdwenen. De waarneming van een aan de linkse poot geringde Klapekster bij het Elfenmeer op 21 december (2), kan alleen dit exemplaar betreffen. De tweede auteur ringt de gevangen vogels standaard links met een aluminium ring. Andere ringers bevestigen deze ring doorgaans aan de rechterpoot. Eind december wordt Klapekster 2 voor het eerst bevestigd in het Duitse Lüsekamp (3), maar twee dagen later ook weer bij de Rolvennen. Het verblijf aan Nederlandse zijde is van korte duur. Na een tijdje weer van de radar te zijn verdwenen duikt de vogel eind januari 2022 weer op in het Duits Lüsekamp. Hier blijft de Klapekster aanwezig tot aan zijn

vertrek half maart. Uit fotomateriaal van deze vogel blijkt dat de gele kleuring is afgefallen of door de vogel is verwijderd. Tot aan zijn vertrek is de blauwe kleuring wel aanwezig. De zwarte pijlen geven de interactie weer tussen de verschillende locaties, de vogel blijkt opvallend plaatstrouw aan het Duitse Lüsekamp.

Presentiepercentage. Gedurende de periode 30-12-2021 en 18-03-2022 zijn er op Lüsekamp zeventien controlemomenten geweest. In bijna de helft van de gevallen (47%) is de gekleurde Klapekster daadwerkelijk aangetroffen. Het gebied is uitgestrekt en deels onoverzichtelijk. Het missen van de vogel is dus zeker mogelijk.

In tegenstelling tot de heidebiotopen met Pijpenstrootje en Struikheide op de Meinweg is de soort op Lüsekamp aanwezig op schraal natuurlijk grasland met extensieve begrazing door Konikpaarden. Struiklaag en opgaande elementen zijn aanwezig in de vorm van braamstruiken, Wilg, Berk en Eik. De soort houdt zich op in struwelen langs de diverse percelen en rond de aanwezige vennen.

Klapekster 3: Re Geel/rood (28-01-2022)

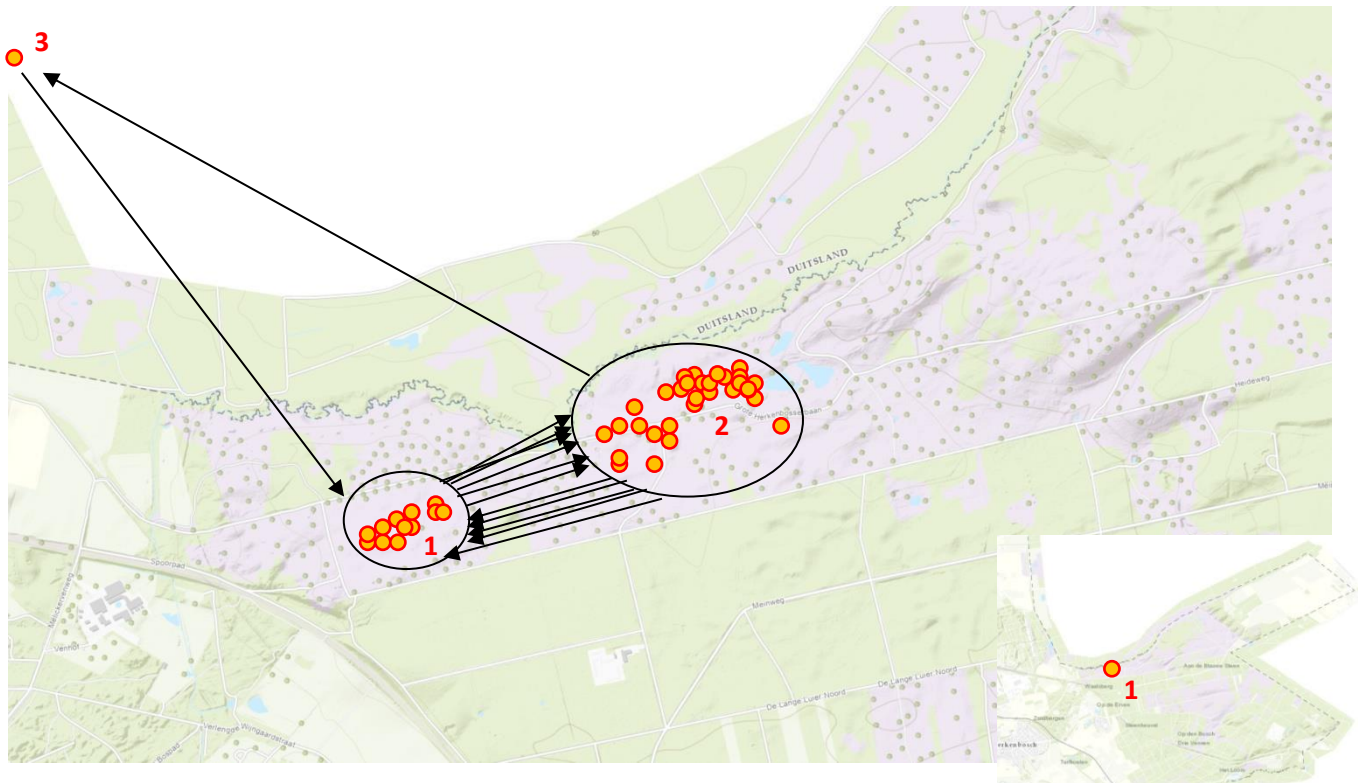
Figuur 13 laadt detailopnames zien van de derde op de Meinweg gekleurde Klapekster. In tabel 4 en figuur 14 worden de terugmeldingen van deze gekleurde Klapekster weergegeven. Detail bij deze vogel is de zichtbare rui aan de linker staartpennen. Deze rui is in de hand goed te herkennen, maar kan ook in het veld zichtbaar zijn.

Figuur 13: Detailopnames van de derde op de Meinweg gekleurde Klapekster. Foto Klapekster A. van Halbeek / overig E. van Asseldonk

Datum	Gebied	Coördinaten	Waarnemer
28-01-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0974	Wil Beeren/ ringer
28-01-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0974	A.van Halbeek
30-01-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	A.van Halbeek
02-02-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	A.van Halbeek
04-02-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.169, 6.0980	A.van Halbeek
05-02-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.169, 6.1030	A.Janssen/ J. Boeren
09-02-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0996	A.van Halbeek
12-02-2022	NSG Lüsekamp Duitsland	GPS 51.184, 6.0779	E. van Asseldonk e.a.
12-02-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0950	A.van Halbeek
13-02-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0960	A.van Halbeek
15-02-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0960	P.Heuts
21-02-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0940	A.van Halbeek
22-02-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.170, 6.1070	A.van Halbeek
24-02-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0950	A.van Halbeek
27-02-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	A.van Halbeek
03-03-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0960	A.van Halbeek
03-03-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0960	J. Naalden
03-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	P. Evers
04-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	D. Bigli
07-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.169, 6.1020	A.van Halbeek
08-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1060	A.van Halbeek
08-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1060	M. Donkers
10-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	A.van Halbeek
10-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.170, 6.1020	R. Gubbels
12-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.170, 6.1040	A.van Halbeek
12-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	A.Holzem
14-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1040	A.van Halbeek
16-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	A.van Halbeek
16-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	W.Vergoossen
17-03-2022	Meinweg-Uitkijktoren-Herkenbosch	GPS 51.168, 6.0960	A.van Halbeek
18-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	A.van Halbeek
18-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	R. Geraeds
19-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.170, 6.1030	A.van Halbeek
20-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.170, 6.1030	A.van Halbeek
21-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.169, 6.1010	A.van Halbeek
23-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.170, 6.1010	A.van Halbeek
25-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1060	A.van Halbeek
25-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1060	R.Geraeds
26-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.172, 6.1060	J.Naalden e.a.
28-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.170, 6.1040	A.van Halbeek
28-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1050	M.Berg
28-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1040	M.Pruis & R. Smit
28-03-2022	Meinweg-Rolvennen-Herkenbosch	GPS 51.171, 6.1070	J.van Zuijlen

Tabel 4: Terugmeldingen van Klapekster 3, Re-geel/rood

Figuur 14: Grafisch overzicht van locaties en verplaatsingen binnen het terrein van Klapekster nr 3.

Klapekster 3 is van (kleur)ringen voorzien op 28-01-2022 op de heidevelden in de omgeving van de uitkijktoren op de Meinweg (1) [Figuur 14]. Na deze datum wordt hij wisselend gezien op de ringplek of op de heidevelden ten westen van de Rolvennen. Opvallend is de verplaatsing die opgemerkt is tijdens de integrale Klapekstertelling op 12-02-2022. De vogel wordt kort waargenomen op het Duitse Lüsekamp, waar op dat moment ook de blauw/geel gekleurde vogel aanwezig is. Nog dezelfde ochtend is de vogel terug op zijn vaste locatie bij de uitkijktoren. Vanaf maart wordt deze vogel voornamelijk bij de Rolvennen aangetroffen. De zwarte pijlen geven de interactie weer tussen de verschillende locaties. Deze interacties vinden verspreid over dagen plaats, maar betreft ook verplaatsingen op de dag zelf. Diverse waarnemingen van een Klapekster op beide terreindelen, waarvan niet gemeld is of de vogel kleurringen droeg, betreft waarschijnlijk de geringde vogel. De vogel is het laatst waargenomen op 28-03-2022. Tot aan het vertrek zijn beide kleurringen in situ.

Presentiepercentage: Vanaf de ringdatum tot en met de vertrekdatum zijn er op de heideterreinen uitkijktoren en Rolvennen 51 controlemomenten geweest. De gekleurde Klapekster is in 43 gevallen (84%) daadwerkelijk aangetroffen. Het gebied is overzichtelijk, de vogel maakt bovendien vaak gebruik van dezelfde uitkijkpunten en is erg plaatstrouw.

Deze Klapekster houdt zich ook op in voor de Meinweg typische Klapeksterlocaties. Droge jonge heideterreinen met opgaande elementen van Grove den, Eik en Berk. De kruidlaag is jong vanwege de brand in april 2020 en bestaat uit Struikheide en Pijpenstrootje. Er is een klein percentage niet verbrande overjarige heide aanwezig. Sinds de brand wordt de heide beheerd door middel van een gescheperde schaapskudde. Het winterterritorium grenst aan de Rolvennen. De vogel is opvallend

weinig op of rond dit vennencomplex waargenomen en heeft een duidelijke voorkeur voor de droge heideterreinen. Vanwege de grote hoeveelheid waarnemingen kunnen we bij Klapekster 3 vrij nauwkeurig de grootte van het winterritorium berekenen. Het territorium bestaat uit twee terreindelen, omgeving uitkijktoren (2,1 ha) en omgeving Rolvennen (6,9 ha). Totaal oppervlak 9 ha.

Ervan uitgaande dat alleen mannelijke Klapeksters zingen, mogen we aannemen dat Klapekster 3 een mannetje betreft. De soort is door A. van Halbeek zingend en roepend waargenomen op zijn vaste locatie bij de Rolvennen op 17-03-2022.

Discussie

In Nederland overwinteren in slechte Klapeksterjaren 150-300 vogels, in goede jaren bedraagt dit aantal 400-650 vogels. De Klapeksters die in Nederland overwinteren komen voornamelijk uit Zweden (Schekkerman e.a., 2015). De huidige winterpopulatie in Limburg wordt in een doorsnee winter geschat op 10-15 vogels. In een goede winter kunnen de aantallen oplopen tot 15-17 exemplaren. Gebiedstotalen van drie of meer vogels zijn in Limburg schaars. Naast NP de Meinweg, is dit vastgesteld op de Bergerheide, De Hamert en de Grootte Peel (Hustings e.a., 2006). Landelijk speelt Limburg dus een beperkte rol in het voorkomen van de Klapekster in Nederland. Dit maakt de soort echter niet minder interessant. Het zijn de zogenoemde krenten uit de pap in de winter op vele heideterreinen.

De lange Luier en omstreken

Kijken we naar de beschrijvingen van het habitat van de (gekleurringde) Klapekster, valt de openheid van de heideterreinen/graslanden in samenhang met de opgaande elementen een belangrijke rol. Deze openheid vinden we ook terug in de omgeving van het Gagelveld en omgeving Craijhofweide-Vlodrop Station [Figuur 3]. Het is onduidelijk waarom de Klapeksters de laatste jaren minder in deze terreinen worden waargenomen. Op beide terreindelen is sprake van begrazing (runderen op Gagelveld, paarden op Craijhofweide). De uitwerpselen van beide wordt veelvuldig door mestkevers bezocht. Mestkevers vormen een belangrijk onderdeel van het menu van de Klapekster (Deuzeman, 2015 en Van der Poel, 2014). De verwachting is dat voedselgebrek niet de belangrijkste factor is, maar dit is ter plaatse nog niet onderzocht. In de winter 2022/23 zal hier naar gekeken worden. Bij de heidevelden aan weerszijde van de Lange luier spelen waarschijnlijk andere factoren een rol. De openheid van de heideterreinen is aan het verdwijnen door opslag van eik, berk en dennen. Ook in de bremstruwelen komt steeds meer opslag voor en krijgt braam de overhand. Groot onderhoud is nodig om Klapekster, maar ook broedvogels als Boomleeuwerik en Roodborsttapuit voor het terrein te behouden. Voedselaanbod lijkt hier gegarandeerd vanwege de begrazing door runderen en paarden.

Ervaringen met kleurringen uit andere gebieden

Als we onze beperkte gegevens vergelijken met Deuzeman e.a (2015) vinden we toch al overeenkomsten. In oktober en november geringde vogels worden het minst teruggevonden in dezelfde winter. De vogels vliegen mogelijk na de vangst toch door. Wij vonden dit ook terug bij Klapeksters nr. 1, terwijl deze toch tot eind december is blijven hangen. Deze vogel is in de winters

erop volgend niet meer teruggevonden. Het overlevingscijfer voor juveniele vogels bedraagt 25%; voor adulte vogels 60% (Deuzeman e.a., 2015). De kans dat we van de drie juveniele vogels de komende winters een terugmelding zien is dus bijzonder klein. Deuzeman e.a. (2015) meldt een terugmeldingspercentage van 40% bij n=50 gekleurringde Klapeksters.

Van routetelling naar gebiedsdelentelling?

De terugmeldingen van de drie gekleurringde Klapeksters op de Meinweg hebben aan het licht gebracht dat de Klapeksters plaats trouw zijn, maar in korte tijd ook grotere afstanden af kunnen leggen. Goed voorbeeld is Klapekster 3 die op één ochtend op twee locaties gemeld is; Uitkijktoren en Duits Lüsekamp. De afstand tussen beide locaties bedraagt iets meer dan twee kilometer (2,1 km). Klapekster 2 heeft vergelijkbare afstanden afgelegd (2,4 km), maar hier zitten meerdere dagen tussen de waarnemingen. Deuzeman e.a. (2015) vermeld overigens dispersie-afstanden tot 2 km. Door de individuele herkenning worden de gegevens betrouwbaarder, maar leggen ook de zwakke punten bloot. Is een routetelling, zoals we die doorgaans uitvoeren tijdens een integrale telling wel de juiste methode? Plaats, vliegrichtingen en tijdregistratie van de waarneming zijn essentieel en wordt ook toegepast bij de uitwerking, maar wat mag het tijdsverschil zijn tussen de waarnemingen?. Conclusie zou kunnen zijn dat we alleen mogen beslissen of er één, twee of meerdere exemplaren zijn, als:

- 1: de waarnemingen uitsluitend zijn (op dezelfde tijd zijn waargenomen),
- 2: er niet meer dan een paar minuten mag zitten tussen de onderlinge waarnemingen met inachtneming van de afstand tussen de waarnemingen.

Vandaar dat het wellicht zinvol is de routetelling die we sinds 2007 toepassen om te zetten naar een gebiedsdelentelling waarbij alle gebieden simultaan worden bekeken en de aanwezige Klapeksters individueel worden 'bewaakt/gevolgd' tot het einde van de telling. Deze methode zal in de winter van 2022/23 nader worden uitgewerkt.

Plannen/ideeën voor de komende seizoenen

Slaapbomen lokaliseren/ braakballen zoeken. Klapeksters maken gebruik van vaste slaaplocaties. Als slaaplocatie worden wintergroenblijvende, vaak vrijstaande bomen of struiken (o.a. Grove den, Braam en Hulst) gebruikt, maar ook bladverliezende bomen of struiken met een dichte takkenstructuur komen in aanmerking. Slaapbomen zijn vaak herkenbaar vanwege uitwerpselen op de takken/bladeren (mond. Mededeling S. Waasdorp). Braakballen onder de boom of struik kunnen het vermoeden van een slaapplaats bevestigen. Braakballen kunnen, net als prooidieren ook opgepikt worden aan doornachtige struiken (eigen waarnemingen eerste auteur).

Braakballen kunnen aanzienlijk variëren in kleur en formaat. Een braakbal die bijvoorbeeld bestaat uit driehoornmestkevers, is zwart en erg los van structuur, terwijl een braakbal met resten van kleine knaagdieren – zoals bosmuis – grijs en compact is. Soms worden vrij snel achter elkaar grote prooien gegeten, waarna al snel een braakbal geproduceerd wordt. De lengte van de ballen varieert van minder dan 1,5 cm tot ruim 3,5 cm, de dikte van ongeveer 1 cm tot ruim 1,5 cm (Van der Poel, 2014)

Fotografeer elke Klapekster uitgebreid

Bij analyse van de gegevens is duidelijk de waarde van fotomateriaal naar voren gekomen. Leden van de projectgroep vullen doorgaans “kleurringdragend” op bij het vermelden van de waarneming op waarneming.nl. Overige waarnemers plaatsen wel een foto (wel of niet van een gekleurde vogel) zonder dit er expliciet bij te vermelden.

Nulwaarnemingen ook doorgeven

Om de presentie van een Klapekster in een terreindeel goed in kaart te brengen is het noodzakelijk om ook de nulwaarnemingen van de Klapeksters door te geven. Nulwaarnemingen geven ook aan welke terreinen op de aanwezigheid van Klapeksters zijn onderzocht. De methode zal nog verder worden uitgewerkt en voor de start van het seizoen worden besproken.

Daggrondtellingen

Als er weer gekleurde Klapeksters in het gebied aanwezig zijn worden enkele daggrondtellingen georganiseerd. Doel is om de activiteiten, maar ook de interactie tussen de terreindelen op één dag in kaart te brengen. Wellicht is het mogelijk de vogel daggrond te volgen vanaf de slaapboom en weer terug.

Dankwoord

Graag bedanken we Staatsbosbeheer en het Vogeltrekstation voor de verleende ontheffing net betrekking tot het vangen en (kleur)ringen van de overwinterende Klapeksters. Een woord van dank is ook verschuldigd aan de projectgroep Klapekster met name A. van Halbeek, P. Heuts, F. Engelen en M. Poeth. P. Heuts wordt bedankt voor de jaarlijkse verzorging van de “vangmuizen”. Zonder jullie inzet voor, tijdens en na de vangsessies is een rapportage als deze niet mogelijk. Dank ook aan alle overige waarnemers die via waarneming.nl of observation.org informatie delen over het voorkomen van Klapeksters in en rond Nationaal Park de Meinweg. Marc Poeth bedanken we voor commentaar op eerdere versies van het verslag.

Literatuur

Busse, 1974. De schaal van Busse, <https://vogeltrekstation.nl/nl/vogels/biometrie/vet>, geraadpleegd sept 2022.

Deuzeman, S. A. van den Berg, P. van den Akker & C. van Turnhout. 2015 Dieet, conditie en plaatstrouw van overwinterende Klapeksters. Is er een relatie met begrazing? LIMOSA 88: 2-10

Deuzeman, S. (z.j.) Winter-RAS-project Klapekster.
<https://www.slideshare.net/pietercoehoorn/presentatie-ces-dag-eind>, geraadpleegd 18-09-2022

Hustings F., van der Coelen J., van Noorden B., Schols R., & Voskamp P. 2006. Avifauna van Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg. Maastricht

Poel, van der. P., 2014. De Klapekster Lanius excubitor: een waakzame slager. het Vogeljaar 62 (1): 15-28

Schekkerman, H., F. Hustings, L. van den Bremer, C. Kampichler, E. van Winden, M. Broere & H.de Vries (2015). Overwinterende Klapeksters in Nederland: telperikelen, aantallen en verspreiding. LIMOSA 88 : 11-21

Deze activiteit maakt deel uit van het Meerjarenprogramma Onderzoek van het Nationaal Park De Meinweg en is mede gesubsidieerd door de Provincie Limburg.

provincie limburg